

Ingurumena zaintzea eta ingurumen-justizia

UN PROYECTO DE:

NOVACT

CON LA FINANCIACIÓN DE:

MINISTERIO
DE ASUNTOS EXTERIORES, UNIÓN EUROPEA
Y COOPERACIÓN

Ingurumena zaintzea eta ingurumen-justizia

I. Sarrera

Eskuliburu hau "BAI BAKEARI. Gazteak bake iraunkorraren eta herritartasun globalaren alde" proiektuaren barruan dago. Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo delakoak (Garapenerako Nazioarteko Lankidetzaren Espainiako Agentziak, AECID) finantzatu du proiektu hau, eta Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad (Bakearen, Armagabetzearen eta Askatasunaren aldeko Mugimendua, MPDL) eta Instituto NOVACT de noviolencia (Indarkeriarik gabeko NOVACT Institutua) erakundeekin batera gauzatu da.

Hezkuntzako profesionalei erantzun batzuk emateko eta zalantza berriak pizteko pentsatutako bost gidalibururen multzoaren parte da. Galdera hauek dituzte profesional horiek: zer kezka edo interes duten gazteek gaur egungo bakearen mehatxuen inguruan, zer ulertzen duten hura osatzen duten elementuei dagokionez, nola mobilizatzen diren edo nola bultzatu daitezkeen, hezkuntzatik, gazteen balioak, jarrerak, ezagutzak eta trebetasunak. Tokian-tokian bakearen kulturaren protagonista eta transmisore gisa jarduteko, elkarrekin eta gogotsu pentsatzeko gai diren herritarren jarrerak, ezagutzak eta trebetasunak dira hauek.

Fundación Cultura de Paz (Bakearen Kultura Fundazioa) fundazioak MPDLren eta NOVACTen elkarpenarekin eta ikuskapenarekin egindako eskuliburu-bilduma honek Bakearen Kulturaren hainbat ardatz eraikitzaile jorratzen ditu, funtsezkoak gatazkak indarkeriarik gabe konpontzeko: genero-berdintasuna, kulturen arteko bizikidetzak, pobrezia desagerraraztea, garapen jasangarria eta ingurumen-justizia edo giza eskubideen defentsa zentzu zabalean. 11 eta 25 urte bitarteko gazteen hezkuntza-premiak, interesak eta kezkak (39 urte arteko pertsona gutxi hartu dute parte) dira gai hauen abiapuntuak. Gazte hauek Espainiako Estatuko bost lurraldetan -Cantabrian, Katalunian, Valentziako Erkidegoan, Madrilgo Erkidegoan eta Extremaduran- hezkuntza formaleko, informaleko eta ez-formaleko guneekin lotura dute, eta premiak, interesak eta kezkak aurretiazko diagnostiko-prozesu batean detektatuak izan dira. Horren emaitzak Cultura de Paz (Bakearen Kultura Fundazioa) Fundazioak egindako txosten batean jaso ziren, eta esteka honetan daude eskuragarri: https://www.mpdl.org/sialapaz/06_Informe%20de%20diagn%C3%B3stico%20final.pdf.

Egiturari dagokionez, eskuliburu hau hainbat ataletan antolatuta dago, orokorretik zehatzera. Bakearen Kultura eraikitzeko ardatza deskribatu ondoren, ingurumena zaintzearen eta ingurumen-justiziaren inguruko diagnostikoan identifikatutako errealitateak eta erronkak aurkeztu ditugu. Jarraian, MPDLren eta NOVACTen

nazioarteko hainbat ordezkartzatan garatutako jardunbide egokien esperientziak daude ikusgai, gazteak bakea eraikitzeko prozesuetan inplikatzeko. Horietako batzuk talde-dinamika gisa zehaztu ditugu, baliabide metodologiko zehatzak iradokitzeke eta emateko. Ondoren, hainbat testuingurutan arlo horretako hezkuntza-lana erraztu dezaketen gomendio pedagogikoak eta estrategia orokorrak jaso ditugu. Azkenik, gako-terminoen glosario bat jarri dugu eskura, eskuliburu ulertzeko eta erabiltzeko.

Azken batean, eskuliburu hau ez da soilik erreferentzia-esparru bat, baizik eta tresna praktiko eta hurbil bat, alternatiba iraunkorrak eta bidezkoak eraikitzea helburu duten hezitzaileei laguntzea bilatzen duena. Baliabide bizia izan dadila nahi dugu, ikaskuntzako, ekintzako eta beste etorkizun batzuk posible direla sinesten duten prozesu kolektiboen pizgarri.

II. Gaiaren deskribapena

Ingurumen-krisia eta haren izaera multidimentsionala

Ingurumena zaintzea Bakearen Kulturaren funtsezko osagaia da. Ekosistemak suntsitzeak, baliabide naturalak agortzeak eta krisi klimatikoak planetaren iraunkortasuna ez ezik, milioika pertsonaren oinarritzko eskubideak ere mehatxatzen dituzte. Bizi dugun larrialdi ekologikoa ez da ingurumen-arazo bat soilik: dimentsio anitzeko krisia da, eta osasunari, elikadurari, ura eskuratzeari, etxebizitzari eta komunitate osoen segurtasunari eragiten die, bereziki zaurgarrienei. Arazo horiek genero-desberdintasunekin, gizarte-klasearekin, jatorri etnikoarekin eta migrazio-egoerarekin gurutzatzen dira, eta horrek areagotu egiten ditu haien inpaktuak, eta erantzun intersektionalak eskatzen ditu.

Ekintza klimatikoa eta horren ondorioak

Ekintza klimatikoa, klima-alaketaren ondorioak arintzeko eta horietara egokitzeko neurrien multzo gisa ulertuta, premiazkoa eta saihestezina bihurtu da. XIX. mendearen amaieratik, giza jarduerak sakon aldatu ditu klima-ereduak, eta tenperatura globala inoiz ez bezalako mailetara igo du. Fenomeno horrek hondamendi naturalak, biodibertsitatearen galera, desertifikazioa eta desplazamendu behartuak areagotu ditu, eta zaurgarritasunaren eta injustizia sozialaren zirkulua sortu du.

Justizia klimatikoa: erantzukizun historikoak eta komunitate zaurgarrien babesa

Errealitate horren aurrean, justizia klimatikoak erantzun etiko eta ekitatiboa proposatzen du, giza eskubideak ingurumen-politiken erdigunean jarritz. Arazoa sortzean herrialdeek, sektoreek eta enpresek duten erantzukizun historiko desorekatua eta aurrez pobretutako edo baztertutako lurraldeetan eragin bereizia onartzea dakar honek. Era berean, gobernuak eta enpresak eta herritarrak oro har – kontsumoari, antolaketari eta parte-hartzeari buruzko erabakien bidez – kalte horiek geldiarazteko eta lehengoratzeko erantzukizun partekatua beren gain hartzera animatzea ere badakar. Aldi berean, gutxien kutsatu dutenak eta, hala ere, inpaktu larrienak jasaten

dituztenak, babestea eskatzen du, ingurumena eta, beren lurraldeetan geratzeko eskubidea defendatzen duten, askotan segurtasunaren mehatxupean, pertsonak eta kolektiboak barne.

Eredu ekonomikoari kritika eta alternatiba iraunkorrak proposatzea

Ingurumenaren defentsa ezin da bereizi ekosistemen eta gure komunitateen orekak arriskuan jarri duten eredu ekonomiko eta sozialen eraldaketatik. Egungo ekoizpen- eta kontsumo-sistemak, berehalako etekinaren, hazkunde infinituaren eta gehiegizko ustiapenaren logikak gidatuta, planetaren muga fisikoak gainditu ditu. Premiazkoa da, beraz, egungo belaunaldien ongizatea bermatuko duen giza garapen iraunkorrean oinarritutako alternatibak eraikitzea, etorkizuna arriskuan jarri gabe. Alternatiba horiek elkarrekikotasuna, elkarrekiko laguntza, erantzukidetasuna eta komunitate-bizitza bezalako printzipioetan oinarritzen dira. Eskuliburu honen helburua da, gainera, printzipio horiek baliabide pedagogiko zehatz bihurtzea, gazteekin eguneroko jardunetik abiatuta lan egitea helburu duten hezitzaileei laguntzeko.

Praktika komunitarioak eta gazteen zeregina

Munduko hainbat lekutan praktika komunitarioak sortzen ari dira dagoeneko, naturarekin beste harreman modu batzuk eskaintzen dituztenak, logika suntsitzaileetatik urrun. Eskuliburu honek esperientzia horiek ezagutarazten lagundu nahi du, haien artean kontaktua sortzen eta beste etorkizun batzuk posible direla sinesteko konfiantza indartzen. Horrela, gazteak hezkuntza-prozesuen hartzaile gisa ez ezik, alternatiba iraunkor eta zuzen horiek sortzeko eragile aktibo gisa ere onartzen ditugu.

Ingurumen-hezkuntza eta Garapenerako eta Herritartasun Globalerako Hezkuntza ekintza-bide nagusi gisa: Bakearen Kulturaren beste ardatz batzuekiko lotura.

Ingurumen-hezkuntza, klima-aldaketaren ondorioei buruzko sentsibilizazioa, negazionismoaren salaketa eta herritarrek garapen iraunkorraren defentsan parte hartzea funtsezko estrategiak dira kultura-eraldaketa bultzatzeko. Garapenerako eta Herritartasun Globalerako Hezkuntzaren esparruan, hezkuntza da ingurumen-kontzientzia ekintza zehatz bihurtzeko bide nagusia, ikaskuntza gizartearen eta politikaren parte-hartzearekin lotuz. Ingurumenaren zaintza sustatzeak bakea, ekitatea eta iraunkortasuna sustatzea ere esan nahi du. Ezin da bakerik egon ingurumen-justiziarik gabe, eta ezin da justiziarik egon naturarekiko harreman errespetuzko eta arduratsurik gabe. Konpromiso hori nahitaez lotu behar da Bake Kulturaren gainerako ardatzekin — genero-berdintasuna, kulturen arteko bizikidetzatza, pobrezia desagerraraztea eta giza eskubideak defendatzea —, gogoraraziz ingurumen-justizia justizia sozial osoarekin elkarriketan baino ezin dela lortu.

III. Errealitateak eta erronkak gazteekin gai hau lantzeko, gure diagnostikoaren arabera

Hezkuntza-esperientzia hauek gazte hezitzaile gisa egiten dugun lanerako (ingurumena eta ingurumen-justizia zaintzearen inguruan gazteak kontzientziaztea eta mobilizatzea helburu duena) iradokitzaileak izango direla espero dugu. Esperientzia hauek zehatz-mehatz aurkeztu aurretik, aipatutako diagnostikoan identifikatu ditugun ondorio nabarmenetako batzuk partekatuko ditugu.

Aipatu dugun diagnostikoan **agerian geratu zen parte hartu zuten gazteek kontzientzia edo kezka handia dutela klima-aldaketarekiko, baina kausen, ondorioen eta erantzukizunen azterketa ez da oso sakona**, eta gutxik uste dute arazo hori konpontzeko edo arintzeko zerbait egin dezaketela.

Nabarmentzekoa da ardatz honetan **ez duela hainbesteko arrakastarik izan diskurtso negazionistak**: inkestatutako lau gaztetik hiruk onartzen dute krisi klimatikoa dagoela, eta gutxi gorabehera ehuneko bera ez dator bat, ondorio larrienak eurek ez dituztenez biziko, klima-aldaketak berdin diela dioen ideiarekin. Berriz ere, lau parte-hartzailetik ia hiruk ukatzen du hondamendi ekologikoa saihestezina dela eta ez dagoela zer eginik.

Deigarria da **kezka nagusi horrek (inkestatutako lau pertsonatik hiruk sentitzen dutena) ez duela neurri berean eragiten kontsumo-ohiturak aldatzeko edo protesta-ekintzak babesteko prestasun edo konpromisorik**. Bi kasu horietan, konpromisoa parte-hartzaileen erdira baino ez da iristen.

Bi datu esanguratsutan islatzen da arazoa ulertzeko sakontasunik eza: inkestatutako gazteen % 20k baino ez du aipatzen krisi klimatikoa arrisku existentziala dela gizadiarentzat, eta soilik % 12k aipatzen du enpresek berotze globalean duten erantzukizuna.

Identifikatutako hezkuntza-erronkak

Ondorio horiek erreferentziatzat hartuta, honako erronka hauek identifikatu ditugu gazteek garapen iraunkorraren eraikuntzan inplikatzeko dituzten motibazioa eta gaitasunak sustatzeko hezkuntza-zereaginean:

1.- **Arazoaren tamaina eta larritasuna ulertzen laguntzea**, mehatxu existentzial handitzat har dadin sustatuz. Aldi berean, nabarmendu beharra dago garaiz gabiltzala kaltea geldiarazteko edo lehengoratzeko, eta mundu osoan daudela hazkunde infinituaren eredu nagusiaren alternatibak bultzatzen dituzten pertsona eta komunitate inspiratzaileak. Kolapsoaren diskurtsoetara jo beharrean — gure eragiteko gaitasunean beldurra, gogorik eza eta konfiantzarik eza sortzen dutenak —, natura zaintzeko erantzukizuna eta maitasuna sustatzen duten ikuspegiak erabiltzea proposatzen da, ekotopiak eta bestelako kontakizun mobilizatzaileak erreferentziatzat hartuta. Hemen

funtsezkoa da nabarmentzea gazteek ekintza-gaitasuna dutela, ez bakarrik indibidualki, baita antolaketaren eta ekintza kolektiboaren bidez ere.

2.- Fenomenoaren kausen, erantzukizunen eta bilakaeraren azterketa sakonagoa bultzatzea, gazteek beren kabuz iker dezaten animatuz. Horren barruan sartzen da hurbiltzea industria-arotik tenperatura-aldaketari buruzko datuetara, industria jakin batzuen berotegi-efektuko isurketen ehunekoetara eta justizia klimatikoaren kontzeptua sostengatzen duten ebidentzietara. Datuen hoztasunetik haratago, funtsezkoa da bizipen-esperientziak edo errealtatearen antzeko jarduerak proposatzea, emozioak mugiarazteko eta kontzientziak astintzeko. Ariketa honetan, komeni da, halaber, inplikaturako eragileen erantzukizun-maila desberdinak nabarmentzea, eta ez da ahaztu behar herritarrek, banaka zein taldeka, gaitasuna eta boterea dutela krisi honen larriagotzean eta konponbidean eragiteko.

3.- Klima-larrialdia sistema ekonomiko kapitalista harrapari eta bidegabearekin eta zaintzan, eskubideen defentsan eta justizian oinarritutako eredua duen ekintza klimatikoarekin lotzea. Funtsezkoa da erakustea degradazio horrek ez diela pertsona guztiei berdin eragiten, eta hazkunde esponentzialak gutxiengo bati bakarrik egiten diola mesede, pobrezia eta gehiengoaren bazterketa larriagotzen dituen bitartean, batez ere alde zuzenetik ahuldutako komunitateetan. Era berean, nabarmendu behar da krisi klimatikoa genero-, adin-, gizarte-maila eta kultura-arloko desberdintasunekin gurutzatzen dela, eta horrek areagotu egiten dituela inpaktuak, eta are beharrezkoagoa dela begirada intersektionala. Era berean, beharrezkoa da ikusaraztea Iparralde globaleko gobernuek eta enpresek nola eragiten duten Hego globaleko lurraldeetan eta herrietan, eta kontsumo pertsonaleko erabakiek nola eragiten duten beste pertsona eta ingurune batzuen bizitzan.

4.- Klima-justizia aldarrikatzen duten eta ingurumena eta lurraldeak defendatzen dituzten erreferenteak hurbiltzea, batez ere Hego globalekoak. Horrek esan nahi du ezagutzera eman behar dela zein diren degradazioaren erantzuleak, eta, aldi berean, agerian utzi behar direla haien aurka mobilizatzen direnek jasaten dituzten indarkeriak. Funtsezkoa da defendatzaile horiekiko enpatia sustatzea, haien gaitzespenaren ordean, eta, aldi berean, buruak deskolonizatzen laguntzea: eredu kapitalistaren eta fosilistaren alternatiba asko Hegoaldean kokatutako borroketatik sortzen direla aitortzea.

5.- Ingurumenari egindako kalteari buruz hausnartzea eta indarkeria-modua dela onartzea, eta ingurumen-bakearen kontzeptua ezagutaraztea, klima-justizia Bake Kulturaren eraikuntzarekin lotuz.

IV. Praktika egokiak

Jarraian, gazteak bakea eraikitzeko prozesuetan parte hartzera bideratutako esperientzia batzuk aurkeztuko ditugu. Ingurumena zaintzeari buruzkoak dira, MPDLren

eta NOVACTen nazioarteko ordezkaritza batzuetako taldeek nabarmentzen dituzte, eta eskuliburu hau esku artean dugunontzat iradokitzaileak izatea espero dugu.

Nikaragua

Jardueraren izenbura: MIYOLT NIKARAGUA GAZTE TALDEA

Lantzen diren BKren gaiak	X	Genero-berdintasuna eta indarkerien prebentzioa
	X	Ingurumena zaintzea
		Giza eskubideen defentsa
		Kulturartekotasuna eta diskriminazioaren aurkako borroka
		Pobreziaren aurkako borroka
		Indarkeriarik eza/gatazkei modu baketsuan aurre egitea/bestelako eduki espezifikoak.
Lantzen dituen beste gai batzuk	● Berdintasunezko maskulinitateak indartzea, bizikidetzan, tratu onean eta zaintzan oinarritutako pertsonen arteko harremanak eta harreman komunitarioak eraikitzeko funtsezko elementu gisa. ● Bizitzaren iraunkortasuna: agroekologia eta lankidetzakomunitarioa sustatzea, bizibideak babesteko eta modu partekatuan kudeatzeko.	
Helburua/k	Berdintasunezko maskulinitateetan prestakuntza-prozesuak sortzea Nikaraguako gizonezko nekazari gazteen kolektiboekin.	
Proiektuaren hartzaile den edo lotura duen biztanleria	Landa-komunitateetan bizi diren nekazari gazte nikaraguarak.	
Kokapena edo esku-hartze eremua	Estelí departamenduko (Nikaragua) landa-komunitateak: ● San Luis (San Juan de Limay udalerria) ● El Rosario eta Guasuyuca (Pueblo Nuevo udalerria) ● El Jocote (Condega udalerria)	

Iraupena	● “Rayo de Luz” Miyotl elkarteko bideratzaileen prestaketarako tailerra: Egun eta erdiko 3 saio (13 ordu guztira). ● Erreplikazio komunitarioa: 4 orduko tailerrak, Miyotleko bideratzaileek beren komunitateetan emandakoak.
Esku-hartze estrategia eta/edo metodologia(k)	Prozesu honen talde eragilea "Rayo de Luz" Miyotl Elkarteko kide eta sortzaile gazteak dira. Berdintasunean oinarritutako maskulinitatei eta maskulinitate positiboari buruzko prestakuntzan parte hartu dute, indarkeriazko maskulinitate-ereduen, zaintza komunitarioen gabeziaren eta ingurumen-degradazioaren artean dauden loturei buruzko kontzientziazioan sakontzeko. Prestakuntza horiek, gainera, gazte horien trebetasunak indartzera bideratu dira, ondoren landa-herrietan kokatutako gazte-talde berrien prestatzaile bihurtzeko. Horrela, berdinen arteko ikaskuntza-prozesua errazten da. Prozesu horretan, ikasitakoak hasierako gazte parte-hartzaile horien ikaskuntza-prozesua indartzen du, eta oso eraginkorra da antzeko ezaugarriak dituzten talde berriekin konektatzeko, eta ekintzaren izaera eraldatzailea handitzeko. Maskulinitateak funtsezko elementu gisa ulertzeak, berdintasunean oinarritutakoak eta zaintzaileak izatera igarotzen badira, aldaketa bat sortzen du komunitate hori naturarekin, baliabide naturalekin eta, beraz, produkzio-sistemearekin eta babes komunitarioko sistemearekin harremanetan jartzeko moduan, komunitatea ingurumen-erronkei aurre egiteko gai izan dadin. Horrelako ibilbideek eta maskulinitatea garapen iraunkorrarekin lotzeak errazten dute landa-komunitateetan aplikatzen diren bizi-baliabide komunitario guztiak babesteko teknika agroekologiko aseguratzaileak aurkitzea eta aplikatzea.
Laguntza-baliabideak	Erreferentziazko bideoa: https://www.youtube.com/watch?v=eAGz5tSwwxA
Jardueraren garapena	Lan egiteko faseak, beraz, honako hauek izango dira: ● Gizonezko gaztez osatutako talde eragilea (TE) sortzea. ● TEaren hasierako prestakuntza berdintasunean oinarritutako maskulinitateetan eta maskulinitate positiboetan oinarritzea, maskulinitasun

		bortitzaren, zaintza komunitarioen faltaren eta ingurumen-degradazioaren arteko loturak landuz. Prestakuntza horrek komunikazio positiborako, emozioen adierazpenerako eta gatazken kudeaketa baketsurako trebetasunen garapenean ere sakontzen du. ● TE hori beste landa-komunitate batzuetako talde berrien prestatzaile bihurtzeko trebetasunak indartzea. ● Berdinen arteko ikaskuntza, TE honek antzeko testuinguruuetako beste gazte batzuei ikasitakoa irakats diezaieten aukerak erraztuz, maskulinitasun zaintzaile bat praktikan jartzea azpimarratuz, komunitate-baliabideak babesteko giltzarri gisa.
Ikusitako arriskuen (A), zailtasunen (Z) eta lorpenen (L) analisia	A	Gizon batzuen jarrera matxistek prozesua oztopatzen dute eta parte-hartzearen aurkako erresistentziak sortzen dituzte.
	Z	Ikastaroen deialdia nekazaritza-egutegietara egokitu behar da, bertaratzea errazteko.
	L	● Esperientzia positiboak berdinen artean transmititzen dira eta eguneroko bizitzan aplikatzen dira; horrek ekintza berriak indartzen eta legitimatzen ditu. ● Natura eta komunitatea zaintzeko jardueratzat hartzen diren ekintza agroekologikoak (adibidez, ur-zisternak muntatzea) maskulinitate positiboko ereduak praktikan jartzearekin lotzen dira.
Zein aldaketa edo eraldaketa sustatu edo sortu ditu esperientzia honek?		● Maskulinitateak ulertzerakoan eta praktikan jartzerakoan aldaketak: zaintza familian, komunitatean eta nekazaritzan integratzea. ● Baliabide naturalekiko eta ekoizpen-sistema komunitarioarekiko harremana eraldatzea. ● Berdintasunezko maskulinitateen eta agroekologiaren arteko fusioa norberaren eta taldearen beharra dela onartzea.
Barneratutako ikasgaiak, etorkizunerako gomendioak eta		● Berdinen arteko praktika- eta ikaskuntza-prozesuen alde egitea. Hemen deskribatutako prozesu honen antzekoen alde, alegia.

gazteekin lan egiteko egokitzea.	● Gazteen talde eragileak prestakuntza has dezan, hura erreplika dezan eta erantzukizunak prestakuntza jaso duten eta prozesu berruekin jarraituko duten beste gazte batzuen esku utz ditzan bultzatzea.
----------------------------------	--

Jardunbide egokiak “Bai Bakeari” proiektuaren esku-hartze eremura egokitzeko gomendioak

Nikaraguako Miyolt gazte taldea

Hezkuntza formaleko, ez-formaleko eta informaleko espazioei lotutako gazte-taldeak – hala nola gidaliburu hau inspiratzen duen diagnostikoan parte hartu dutenak –, ezagutu berri dugun Miyolt taldeko gazteak bezala, ingurumena zaintzeko eragile bihur daitezke.

Nikaraguako esperientzian bezala, posible da gazteen motibazioa eta trebetasunak sustatzea ingurunea zaintzeko, pertsonen zaintzari eta berdintasunezko maskulinitate-ereduak praktikatzeari esan nahi duen edozein bizimoduri balioa emanez, arreta berezia jarritz gizonen zaintza horiek egunerokotasunean integratzeko premian.

Testuinguru horietan egin daitezkeen esperientzien artean daude:

- Agroekologiara zuzenean hurbiltzea eta komunitate-lankidetzari, ingurune komuna komunitate-baratzeen edo tokiko inguruneetako baso-berritzeen bidez zaintzeko, adibidez.
- Hirugarren pertsonen zuzendutako sentsibilizazio-prozesuetan inplikatzeari, agroekologiaren bidez ingurumenaren eta komunitatearen zaintzari balioa emango dioten pertsona berriak batzeko. Horretarako, adibidez, plastikoak birziklatzeko eta murrizteko kanpainak diseinatuko dira, edo kontsumo xahutzailea edo bidezko merkataritzaren ibilbideetatik urrun dagoen kontsumoa murriztera bideratuko dira.

Horrela, erantzunkidetasunaren, belaunaldien arteko elkartasunaren eta jasangarritasunarekiko konpromisoaren balioak indartzen dira, gazteen parte-hartzea Bakearen Kultura zabalago baten eraikuntzarekin lotuz. Bakearen Kulturak justizia soziala, justizia klimatikoa eta naturaren zaintza integratuko ditu.

Praktika horri erantzuteko funtsezko elementuetako bat genero-berdintasuna zeharkako printzipio gisa txertatzea da, nesken eta mutilen parte-hartze ekitatiboa sustatuz, espazio horietako rol tradizionalen erreprodukzioa zalantzan jarritz eta berdintasunezko maskulinitateak eta zaintzaileak eraikitzea sustatuz. Ikuspegi horrek aukera ematen du sozializazio patriarkaletik jasotako eredu bortitzak eta autoritarioak

zalantzan jartzeko, eta parekoen arteko eta naturarekiko harreman bidezkoagoei eta errespetuzkoei bide emateko.

Beste praktika posible batzuk

Gomendio horiez gain, proiektu honi lotzen gatzazkion MPDLko eta NOVACTeko hezitzaile-taldeak tailerren gidoi batzuk proposatuko ditugu jarraian, hemen erakusten dugun hezkuntza-lanaren pizgarri izan daitezen:

JARDUERA: Brainstorming-a eta ‘5 egia eta 5 gezur’	
Helburua	Klima-krisiaren garrantzia gazteen artean ulertzen laguntzea.
Materialak	Arbela, folioak.
Iraupena	60 minutu.
Garapena	Sarrera gisa, egin dezakegun lehen jarduera brainstorming txiki bat da, taldeak "Zer da klima-aldaketa?" gaiaren inguruan zer ulertzen duen bateratzeko. Horrekin, ikasgelan fenomeno horri buruzko ezagutza-maila zein den jakin edo freskatu ahal izango dugu, bai eta beren bizipenen zer alderdi lotzen dituzten fenomeno global horrekin, zer iritzi dituzten fenomeno horrekiko, zer eragin duen beren bizitzetan eta abar. Ikasleek iritzia partekatzea errazteko gune bat izango litzateke. Tarte lasai baten ondoren, tonu serioagoa duen beste jarduera bat proposatuko dugu, ekintzen bidez lan egiteko, eta ez iritzien bidez, krisi klimatikoaren ondorio larri asko ez baitira ezagutzen, eta horrek zaildu egiten baitu fenomeno horrek duen garrantzia aitortzea. Hasteko, talde handia hiru eta lau pertsona arteko taldetan banatuko dugu. Arbelean klima-aldaketari buruzko datuak erakusten dituzten hamar esaldi idatziko ditugu (edo proiektatuko ditugu). Esango dugu horietako bost egiazkoak direla eta bost faltsuak. Taldean eztabaidatzeko eskatuko diegu, egiazkoak zein diren erabakitzeko, ezagutzak partekatu ditzaten. Denbora-tarte egokia igaro ondoren, ozenki errepasatuko ditugu esaldiak, egiazkoak edo faltsuak diren ikusteko. Orain arte ezkutatu duguna da hamar esaldiak egiazkoak direla. Inpaktu emozionala sortu nahi da, denak egiazkoak direla ikustean; izan ere, baieztapen batzuk erraz sailkatuko dira egiazkotzat, baina beste batzuk agian harrigarriak izango dira haientzat, eta sinesten zailak.

	Baieztapenei dagokienez, begien bistakoa da lan egin beharko dugula bilatzen ditugun ezaugarrietara (harrigarriak baina egiazkoak) egokitzen diren batzuk bilatzeko. Hasierako jarduera horretaz balia gaitezke, halaber, hurrengo jardueretan landuko ditugun alderdiekin lotutako informazioa sartzeko (iparraldearen eta hegoaldearen arteko erlazioa, kapitalismo estraktibista, ekintza kolektiboa, etab.). Horietatik abiatuta, ikerketa txiki bat egitea ere proposa dezakegu, baieztapenak talde txikietan zein handian landu ditugula aprobetxatuz. Saioa amaitzeko, egia izatea harrigarrien iruditu zaizkien datuei eta gure eguneroko bizitzan duten eraginari buruzko elkarrizketa bat egin dezakegu. Honako hauek izango dira, beraz, saioaren uneak: 1. Klima aldaketari buruzko <i>brainstorming</i>-a. 2. 5 egia eta 5 gezur, baina guztiak egia dira. Talde-lana. 3. Ikasleentzat harrigarrienak diren datuei buruzko azken gogoeta.
--	---

JARDUERA: Iparraldea-Hegoaldea jokoa	
Helburua	Krisi klimatikoaren eta kapitalismo estraktibistaren arteko lotura ezagutzea eta problematika geografikoki kokatzea.
Materialak	Garapen-, alferrik galtze-, abantaila- eta desabantaila-fitxak.
Iraupena	60 minutu.
Garapena	Taldeka egiteko dinamika bat proposatuko da. Honek, krisi klimatikoaren ondorioak modu larrienean pairatzen dituzten pertsonekin erantzun emozional eta enpatiko bat sortu nahi du ikasgelan. Lehenik, taldea bitan banatuko dugu. Ideala litzateke ateratako taldeetan jende gehiegi ez egotea, baina dinamizatzailerearen ardurapean geratuko da kudeaketa hori. Hauek dira arauak: ● Talde bakoitzari materialetan aipatutako lau fitxa motak banatuko dizkiogu. ● Talde bakoitzak garapen-eremu bat eta hondakin-eremu bat izango ditu. ● Txandaka, talde bakoitzak garapen-fitxa bat jar dezake garapen-eremuan. Garapen-fitxa bat erabiltzen den bakoitzean, alferrik galtzeko fitxa bat jarri behar da alferrik galtzeko eremuan.

- Bere garapen-eremukoan hiru garapen-fitxa lortzen dituen bakoitzean, taldeak abantaila-fitxa bat irabaziko du.
- Alferrik galtzeko hiru fitxatik behin, taldeak desabantaila-fitxa bat irabaziko du.
- Hiru abantaila-fitxa izatea nahikoa da talde baten ongizaterako.

Dinamikaren oinarria izango da talde batek Ipar globala ordezkatzeko duela eta beste batek Hego globala, baina hori ez dugu adieraziko hasieran. Beraz, "sistemak" (kasu honetan dinamizatzen duen pertsonak) emango dien tratua desberdina izango da. Adibidez, aukera eman diezaiokegu iparraldeko taldeari garapen-fitxa bat mugitzeko bere txanda den bakoitzean (baita bi mugitzeko ere), eta hegoaldeko taldeari aukera hori behin eta berriz uka diezaiokegu bere txandetan. Iparraldeko taldeak sortzen dituen alferrik galtzeko fitxak hegoaldekoaren hondar-eremuan jarri ahalko ditugu, iparraldekoarenean jarri ordezkari.

Garrantzitsuena da bereizketa bidegabe hori ikusgarri egitea, bi taldeek tratua desberdina senti dezaten, koordinatu desberdinetatik bada ere. Dinamikan zehar, kontraste emozional hori sortzea da gakoa.

Baina dinamikaren ondoren egiten dugun hausnarketa da garrantzitsuena. Orain galdetuko dugu ea sumatu dezaketen talde bakoitzak nor ordezkatzeko duen, eta, ondoren, bereizketa aldatu. Horixe da dinamikan eman diren hainbat alderdi lantzeko unea, hala nola:

- Baliteke iparraldeko taldeak etengabe abantailak metatu izana, nahiz eta hiru nahikoak izan bere ongizaterako.
- Ziurrenik, ez da zalantzan jarri talde batek abantailak parteka zitzakeen beste taldearekin.
- Agian, desabantailen kargaren ondorioz, hegoaldeko taldeak ez du gehiago garatu nahi izango, nahiz eta alferrik galtzea berea ez izan.
- Baliteke historikoki iparraldeak hegoaldeari emandako ostikada agerian geratu izana. Izan ere, hegoaldeari ezkutatu zaio bere garapen-prozesua estatuaren interbentzionismoan oinarritu zela. Ondoren, iparraldeak hegoaldea behartu du, liberalizazioaren logikatik, ustez bere erritmora jarraitzera, tokiko produkzio-indarren garapen egokia ahalbidetu gabe. Indar horiek merkatu globalean duen parte-hartzeak barne-balio handia izan zezan eta funtsean esportatzaile eta estraktibista izan ez zedin ekarriko lukete.

JARDUERA: Greta Thunberg	
Helburua	1. Krisi klimatikoaren eta kapitalismo estraktibistaren arteko lotura ikastea. 2. Ingurumen-justizia lortzeko konpromiso kolektiboa sustatzea.
Materialak	Iturri inprimatuak, proiektorea, tabletak edo Interneterako sarbidea duen ordenagailua.
Iraupena	60 minutu.
Garapena	Saio honen helburua da lehenengo eta bigarren ariketen atzean dagoena elkartzea, Greta Thunbergen figuraren eta bere bilakaera politikoaren bitartez. Lehenengo saioan krisi klimatikoari buruzko datu kontrastatuak eman genituen eta, bigarrean, gure erauzketa-sisteman iparraldeko garapen ekonomikoak hegoaldekoa nola kargatzen duen erakutsi genuen. Thunbergen irudiarekin, biak lotu nahi ditugu, eta, aldi berean, ingurumenaren defendatzaile erreferenterik ez izatea landuko duen figura gazte bat aurkeztu nahi dugu. Thunbergekin azaleratzen du nortzuk diren kritikatzeko den errealitatearen arduradunak. 1. (5 min) Saioa <i>brainstorming</i> txiki batekin has dezakegu, Greta Thunbergekin lotzen ditugun ideiak biltzeko. 2. (20 min) Horren ondoren, talde handia taldetan banatuko dugu eta ikerketa-fase batera igaroko gara. Tarte honetan, aprobeitza ditzakegu lehenengo jardueran sortutako taldeak eta bertan landutako eta orain aztertuko ditugun gaiak lotura duten baieztapen batzuk. Euren lan egiteko hainbat baliabide emango dizkiegu, hala nola Gretarekin elkarrizketak edo krisi klimatikoaren eta kapitalismoaren, krisi klimatikoaren eta kolonialismoaren, krisi klimatikoaren eta giza eskubideen, krisi klimatikoaren eta migrazio-krisiaren eta abarren arteko lotura landu ahal izateko artikuluak. Material horiek guztiak ikerketa txiki batera bideratuko dira. Krisi klimatikoaren eta beste krisi batzuen arteko intersektionalitatea azaleratzea izango da ikerketa honen helburua, aktibista suediarren figura oinarri gisa erabiliz. Horretarako, biografia orokor txiki bat egin beharko dute, eta emango dizkiegun materialetako bat hautatu eta landu beharko dute. Material horiek, berezia izan arren, besteekin gurutzatzen den gai bat landuko dute. Garrantzitsua da iturrien eta ingurunearen aukeraketa jardueran hori egiteko orduan. Ikerketa kartoi mehe batean edo proiektu digital batean, adibidez, Canva edo

	Powerpoint erabiliz, azaleratu dezakete. 3. (15 min) Ikerketa-fase txiki honetatik aurrera, talde bakoitzak jasotako emaitzak azalduko ditu, eta honako galdera honi erantzuten saiatuko dira: "Zergatik nabarmentzen dute mugimendu ekologistek, oro har, eta Greta Thunbergekin, bereziki, ezin dela justizia klimatikorik egon justizia sozialik gabe eta eredu kapitalista estraktibistari aurre egin gabe?". Gure zeregina da ikerlan txiki bakoitzean jorratutako gaien arteko elkargunea erakustea.
--	--

JARDUERA: Bizirauleak	
Helburua	1. Lan kooperatiboa eta ideiak sortzea sustatzea. 2. Sormena eta erabakitze gaitasuna lantzea larrialdi klimatikoen eta klima-aldaketaren ondorioen aurrean. 3. Klima-aldaketaren ondorioek inpaktua duten errealitate desberdinen <i>insight</i>-ak sortzea eta errealitateak gazteengana hurbiltzea. 4. Nazioarteko esperientziarekin konektatzea, tokikoa ardazten duen teknikaren bidez.
Materialak	Aulkiak eta 4 mahai, arbela eta errotuladoreak.
Iraupena	20 minutu.
Garapena	Talde kooperatiboan lan egiteko teknika erabiliko dugu. Bertan, parte-hartzaileak biziraule talde gisa kokatuko ditugu <i>storytelling</i> batean. <i>Storytelling</i> horretatik, klima-egoera txarrak biziko dituzten eta bizirik iraun behar duten hainbat ingurune zeharkatu beharko dituzte. Ondoren, egoera horiek munduko hainbat tokitan benetakoak direla azalduko da. Aurretiazko prestaketa: Munduko hainbat lekutako klima-egoerak bilatu behar dira. Klima-aldaketaren ondoriozko egoera klimatikoak izan daitezke, edo klima-aldaketak aurrera egiten badu gure errealitatean aurki ditzakegun oso egoera klimatiko desberdinak. Egoera horien aurrean ez gaude prestatuta. Adibideak: denbora luzez izoztutako tenperaturak, montzoiak eta euri jasa, eguzkiaren argia hilabete batzuetan ez ikustea, etab. Hasiera: Hainbat azpitalde sortu eta <i>storytelling</i>-a hasiko da: "Esploratzaile

talde bat zarete, eta bidaia handi bat egitera eramango zaituzten misio bat duzue aurrean. Hainbat irlatatik ibiliko zarete nabigatzen, eta uharte horietan aurkitu beharko duzue bizirauteko modua, eta egon daitezkeen arrisku potentzial guztietan pentsatu beharko duzue ".

Garapena:

Honako egitura hau errepikatuko dugu, nahi beste alditan:

- *Storytelling*-aren kontakizuna -gidari bakoitzaren sormenaren arabera- kapitulu berrian sartzeko helburuarekin. Adierazpen artistikoak eta sormena nahieran erabil daitezke, gidari bakoitzak uste duen bezala.
- Erronkaren aurkezpena: "x" kantitateko euri-jasen pean "x" denbora bizirik irautea. Zehaztu egin behar da, argia eta laburra izan dadin.
- 10', parte-hartzaileek bizirauteko moduak proposatu ditzaten.
- 5' parte-hartzaileek proposamenak partekatzeko: parte-hartzaileek beren proposamenak azalduko dituzte, eta azalduko dute oraindik ere zer arrisku dauden, zeintzuk ez diren kontuan hartu, zein neurri diren eraginkorrak eta zeintzuk ez.
- 5' bizirauteko ideiak birformulatzeko: aurreko ariketan, ziurrenik, ez dira kontuan hartu krisi klimatikoaren eraginpean egon daitezkeen dimentsio asko: etxebizitza, tenperatura, elikagaia, gaixotasuna, babesa, eguna-gaua zikloa, etab. Aldez aurretik 3-4 baldintza klimatiko eta horien ondorio guztiak landu behar dira, fase honetan taldeari bere proposamenek norarte funtzionatu dezaketen edo oraindik betetzeko zer falta zaien esan ahal izateko. Ondoren, arbelean baldintzak jarriko dira. Talde bakoitza batetaz arduratuko da, eta horren azpian idatziko du zer gertatuko litzatekeen bere lurraldean/hirian/herrian bihar hori gertatuko balitz. Ondoren, taldean partekatuko dira.

Amaiera:

Azaldu den egoera bakoitza nongoa den argitu da. Gugandik urrun edo gertu geratzen diren ikusiko dugu. Klima-aldaketak hurbil gaitzakeen ala ez. Dagoeneko gertatzen ari diren aldaketak ere aipa daitezke, lurraldearen aurreko hamarkadetako informazioari erreparatuz. Amaitzeko, bizirauteko zer behar den adierazi beharko du gazte bakoitzak, hitz batean.

JARDUERA: "Beste aldera zeharkatzea" metafora

Helburuak	1. Baliabideen kudeaketak eta baldintza materialek pertsonen eta komunitateen bizitza nola baldintzatzen duten aztertzea. 2. Eragina duten pribilegioei, desberdintasunei eta egiturazko indarkeriei buruz hausnartzea, jokoaren esperientzia errealitatean ematen diren bidegabekeriekin lotuz. 3. Testuinguru pobretuan bizi diren edo desabantaila soziala pairatzen dutenekiko enpatia sustatzea. 4. Desberdintasun sozialaren eta ingurumen-iraunkortasunaren arteko harremana aztertzea, kontsumoaren eta hondakinen kudeaketaren inpaktua ikusaraziz. 5. Lankidetza eta gatazkaren kudeaketa eraikitzailea bultzatzea, talde-lanaren bidez. 6. Botere-, bazterketa- eta lehia-dinamikak nola erreproduzitzen diren ikusteko espazio praktikoa eskaintzea. 7. Gizarte- eta ingurumen-justiziari buruzko pentsamendu kritikorako eta elkarrizketa kolektiborako espazio bat sortzea.
Materialak	Egunkariko papera, iritsiera adierazteko elementua (soka, klariona edo arduradunak eskura duen zerbitzu).
Iraupena	30-60 minutu.
Garapena	"Beste aldera gurutzatzea" dinamika bizipen-metafora bat da baliabideak eskuratzeko desberdintasunari buruz eta horrek pertsonengan eta ingurumenean dituen ondorioei buruz. Jolas kooperatibo baten bidez, taldeek "ibai" bat zeharkatu behar dute aurrera egiteko bitarteko gisa egunkariko orriak soilik erabiliz. Hala ere, talde bakoitzak baliabide kopuru desberdina du: batzuek paper ugari dute, eta beste batzuek, berriz, behar den gutxienezkoa. Jokoak desberdintasun, frustrazio edo pribilegio egoerak eragingo ditu, eta gero kolektiboki aztertuko ditugu. Azken eztabaidan, baliabideen kudeaketari, pribilegioei, egiturazko indarkeriari eta haien inpaktu ekologiko eta sozialei buruz hausnartzera gonbidatuko ditugu, baldintza materialek pertsonen ekintza- eta ongizate-aukerak nola baldintzatzen dituzten ikusaraziz. Prestaketa eta taldearentzako jarraibideak: 1) Ibai baten ertzak simulatzen ditugu, jokoak funtzionatzeko behar duen zabalera nahikoa luzearekin (4 metro inguru, ahal dela, baina daukagun espazioaren arabera izango da). 2) 3 talde osatuko ditugu. Ibaitik hurbil jarriko dira denak,

	elkarrengandik bereizita. 3) Jarraian, talde bakoitzaren helburua taldekide guztiek ibaia gurutzatzea dela azalduko dugu, baina horretarako egunkari papera zapaldu besterik ezin dutela egin. Talde bakoitzak helburu bera du, baina baldintza ezberdinekin: 1 eta 3 taldeak: paper kantitate handia dute, beharrezkoa baino gehiago.. 2 taldea: paper gutxi emango zaie, pasatzeko nahikoa, baina zailtasunak izango dituzte. Garapena: 4) Dinamikaren helburua azaldu eta talde bakoitzari materiala eman ondoren, bizpahiru minutu utziko dizkiegu antolatze eta ibaia gurutzatzeko estrategia bat prestatzeko. Garrantzitsua da nola gurutzatu argi izatea. 5) 1, 2 eta 3 zenbatu eta jokoa hasiko da. Amaiera: 6) Behin 3 taldeek ibaia gurutzatu dutenean, espazioa nola geratu den eta talde bakoitzak nola jokatu duen eta sortu diren gatazkak ikusiko ditugu. Galdetuko dugu: - Nola sentitu gara? - Zer gertatu da jokatzeko egon garen bitartean? Garrantzitsua da batzuek eta besteek senti dezaketen gogobetetasun- edo frustrazio-sentimendua berreskuratzea, egiturazko indarkeria gehien pairatzen duten pertsonekin enpatizatzeke.
Hausnarketa	- Zein kasutan sortu dira hondakin gehiago? - Zuen ustez, baliabide gehiago izateak (kasu honetan, paper gehiago) hondakin gehiago sortzea eragiten du? - Erraz ikusten da talde bakoitzak baliabideak kudeatzeko duen politikak ondorioak dituela pertsonengan eta ingurumenean. Zergatik uste duzue talde batzuek paper gehiago dutela beste batzuek baino? Zer irudikatzen duela uste duzue? - Gaur egungo munduan, baliabideek garapena baldintzatzen dute? - Ba al dago bestearekin gatazka izan duen talderik? Nola sortu da? Nola konpondu da? - Zein zen talde bakoitzaren agindua? - Bizitza errealarekin antzekotasunik ikusten duzue? - Zuen ustez, zer egin daiteke taldeen arteko desberdintasunak murrizteko? - Zer egin dezakegu ingurumena eta pertsona guztiak gehiago errespetatzeko?

V. Azken gomendio orokorrak

Jarraian, eskuliburu honetan jasotako lan-esperientziak egokitzeko zenbait iradokizun aurkeztuko ditugu. Lan-esperientzia horiek gazteek bakearen eraikuntzan parte har dezaten sustatzera bideratuta daude, haien eraldatze-ahalmena indartzeko.

1. Tokiko testuingurura egokitzea

- **Gertukoa eta orokorra lotzea:** esku hartzen den lurraldean dauden gizarte-bidegabekeria edo indarkeria mota desberdinen (zuzenekoa, kulturala eta egiturazkoa) adierazpena identifikatzea. Bidegabekeria eta indarkeria hauek harremana dute fokua jartzen ari garen bake-eraikuntzari lotutako gai-ardatzarekin. Munduko beste leku batzuetako adierazpenekin ere lotu beharko dute gertukoa. Horrekin, mugaz gaindiko arazoei heltzea bilatuko da, hala nola gazteen lan prekarietatea, arrazakeria estrukturala, indarkeria matxista, sare sozialetako indarkeria edo gorroto diskurtsoak, komunalitateak eta alderdi diferentzialak nabarmenduz, interseksionalitatearen fenomenoak azaleratzeari utzi gabe.
- **Hasieratik entzutea:** gazteek sortzailekide izan behar dute parte hartzen duten hezkuntza-prozesuen diseinutik abiatuta, eta ez bakarrik onuradun. Horrela, esku-hartzean lantzen diren azpigaien zehaztapena eta haiek taxutzen dituzten jarduerak edo metodologiak hobeto lotuko zaizkie beren interesei, garrantzitsuagoak egingo zaizkie eta ikaskuntzak esanguratsuagoak izango dira. Eskuliburu hauek diseinatu aurreko diagnosi-prozesuan, “entzuten zaiela sentitzea eta eztabaidatu ahal izatea” izan zen haien eskaera nagusietako bat. Zaharberritzeko hezkuntza-jardunbideetatik proposatzen direnak bezalako interesak esploratzeko hitz-zirkuluak planteatzeaz gain, eskuliburu hauetan landuko diren Bakearen Kulturaren ardatz eraikitzaileei dagokienez, Espainiako testuinguruan gazteei gehien interesatzen zaizkien kontuei buruzko hasierako argibide batzuk izateko, erreferentzia hauek kontsulta daitezke:
 - “BAI BAKEARI” diagnostiko-txostena:
https://www.mpdl.org/sialapaz/06_Informe%20de%20diagn%C3%B3stico%20final.pdf
 - “Informe Juventud en España 2024: entre la emergencia y la resiliencia”, Ministerio de Juventud e Infancia (“Gazteak Espainian 2024: larrialdiaren eta erresilientziaren artean” txostena, Gazteria eta Haurtzaro Ministerioa, INJUVE)
- **Hizkuntza irisgarri eta kulturalki egokia erabiltzea:** gure planteamenduetan teknizismoak saihestea eta gazte-kodeetara hurbiltzea (musika, sareak, kirola, hiri-arteak).
- **Taldearen barne-aniztasuna baloratzea:** jatorri kulturalak, migrazio-ibilbideak eta genero-identitate anitzak ezagutzea, ahots guztiak entzun daitezela bermatuz.

Begirada interseksionala izatea, desberdintasunak sortzean generoa, klasea, etnia, adina edo beste faktore batzuk nola gurutzatzen diren aztertzeko.

2. Espazio seguru baterako baldintzak

- **Gazteriarekin batera bizikidetza-akordioak eraikitzea:** errespetua, konfidentzialtasuna eta entzute aktiboa. Elkarrizketa Zirkuluak planteatzeko, hala nola hezkuntzako praktika konpontzaileak proposatzen dituztenak, oinarritzko akordio hauek proposatzen dira: hitzaren txandaren objektu identifikatzailea duenak bakarrik hitz egiten du, gainerakoek entzuteko boterea duten bitartean; borondatezkoa da hitz egitea; zirkulua kide guztiek zaintzen dute.
- **Ondoeza agertuz gero elkarri laguntzeko edo zaintzeko protokoloak txertatzea:** gai batzuek (indarkeria, arrazakeria, pobrezia) esperientzia pertsonalak aktibatu ditzakete.
- **Gazteak protagonista direla onartzea:** ikasleei ulertaraztea ez ditugula hartzen izaki ezjakintzat edo eduki-hartzaile pasibotzat, horrek esan nahi du irakaslearen eta ikasleen arteko noranzko bakarreko komunikazioa saihestea, ikasgela osoaren parte-hartzea sustatzea, helduen begirada harroputzak saihestea, eta, horrekin batera, gazteek ezagutzen dutenarekiko edo beren buruari galdetzen diotenarekiko benetako jakin-mina praktikatzeko, eta ikasgelan sortzen den ezagutza kolektiboki eraikitzen dela transmititzea. Horrek guztiak esan nahi du irakasleak ez direla jakinduriaren eta egiaren jabe bakarra, eta ikasleak, berriz, pertsona helduek bete beharreko ontzi hutsak.
- **Espazio ausarta sustatzea:** Palestinan jasotako eta “Genero Berdintasunerako Eskuliburuan” aurkezten den esperientziari jarraituz, gai deserosoak jorratu ahal izateko eta diskurtso alternatiboak sortzeko *espazio seguru* baten sorreratik harago joatea da asmoa, indarkeriak goraipatzen dituen inertzia dominatzaileetatik urrun. Pertsonen eta taldeen arteko elkarrizketa horiek testuinguru polarizatu edo tentsionatuetan planteatzean inspirazioa aurkitzeko, epe luzera bizikidetza bermatuko duten eraldaketak lortzeko estrategia komun baten topaketa erraztu nahi duten testuinguruetan, John Paul Lederachen “Diálogos improbables” (“Elkarrizketa gertagaitzak”) edo Escola de Cultura de Pau (Paueko Kulturaren Eskola) delakoak egindako lana, “Discrepancia bienvenida: guía pedagógica para el diálogo controvertido en el aula” (“Ongi etorri desadostasuna: elkarrizketa eztabaidagarriko gida pedagogikoa ikasgelan”), erreferentziatzat har ditzakegu.

3. Iradokitako metodologiak

- **Artea eta kultura:** zapalduaren antzerkia, muralismoa, musika, argazkigintza edo zirku soziala, mobilizazio emozionala eta hausnarketa kritiko pertsonala eta kolektiboa errazten duten tresna sortzaileak dira, motibatu eta hunkigarri

gertatzen diren egoera errealen edo errealtatearen antzekoen esperientziatik abiatuta.

- **Kirola eta jokoa:** lankidetzaz, errespetua eta indarkerien prebentzioa sustatzen dute.
- **Elkarrizketak eta komunitate-foroak:** gizarte-kohesioa indartzen dute, batez ere belaunaldien eta kulturen arteko espazioetan. Elkarrizketa horiek diseinatzeko, hezkuntza-praktika leheneratzaileetako erreferenteetara jotzea gomendatzen dugu, hala nola Belinda Hopkinsek proposatutako Zirkuluaren denbora edo Hitzaren Zirkulua.
- **Teknologia digitalak:** sare sozialetan gazte-kanpainak diseinatzeko aukera eskaintzen dute, edozein gai interesgarriren inguruan, indarkeria ezan oinarrituta. Lan hau planteatzeko baliabide inspiratzaile gisa, NOVACTek garatutako “Digital Organising” programa proposatzen dugu, IKTbak erabiliz Bake Kultura globala sustatzen duten eragin-kanpainak diseinatzeko online trebakuntza: <https://novact.org/es/formacio/>.

4. Iraunkortasuneko funtsezko faktoreak

- **Prozesu jarraituak:** jarduera bakanak saihestea eta iraupen ertain/luzeko ibilbide planifikatuan oinarritutako hezkuntza-prozesuen aldeko apustua egitea. Prozesu horiek, hain zuzen, proiektuen bidezko lana ahalbidetzen dute, eta irakasgai desberdinen artean eduki komunak transbertsalizatzen dituzte.
- **Gazteen talde eragileak:** gazteen motibazioa eta gaitasunak estimulatzea, beren komunitatean esku hartzeko gai direla senti dezaten, eta sentsibilizatzea edo beste leku batzuetako gizarte-mobilizazioa sustatzea, hedatze-prozesuak sortuz.
- **Sare-lana:** auzoko elkarrekin, ikastetxeekin, gizarte-zerbitzuekin eta gazte-taldeekin koordinatzea, ikaskuntzak eta parte hartzeko benetako aukerak lotzeko.
- **Belaunaldien arteko erantzunkidetasuna:** hezitzaileak, familiak eta gazte-zentroetako langileak erreferente egonkor gisa inplikatzeko.
- **Tokiko agintarien inplikazioa:** denboran eta baliabide ekonomikoetan iraunkortasuna bermatzeko gakoa.
- **Ebaluazio parte-hartzailea:** gazteek ikasitakoa ebaluatzen duten eta hobekuntzak iradokitzen dituzten uneak integratzea, prozesuen sortzailekide gisa duten zeregina indartuz.

Azken batean, gomendio hauek ez dira errezeta bakarra, orientabide irekien multzo bat baizik, eta talde eta hezitzaile bakoitzak bere errealtatera egokitu ahal izango ditu. Funtsezkoa da sinestea gazteria protagonista dela bakea eta ingurumen-justizia eraikitzean, eta gure hezkuntza-lana haien gaitasunak laguntzea, erraztea eta indartzea dela. Ikuspegi horretatik, esperientzia bakoitza aldaketa-hazi bihur daiteke, elkarrekin ikasteko aukera, eta etorkizun bidezkoago, jasangarriago eta baketsuago baterako urrats irmo.

VI. Glosarioa

1. **Klima-ekintza:** “Klima-aldaketari eta haren ondorioei aurre egiteko egindako ahaleginei dagokie. Ahalegin horien artean daude berotegi-efektuko gasen emisioak murriztea (klima-arintzea) eta/edo klima-aldaketaren egungo eta aurreikus daitezkeen ondorioetara egokitzeko prestatzea (klima-egokitza pen a)” (Europako Batasuna). Ekintza klimatikoa, gainera, Garapen Iraunkorreko Helburuetako bat da (zehazki, 13.a). Arintze neurrien adibideak lirateke energia berriztagarrietara aldatzea, garraio publikoa sustatzea edo basoak babestea eta leheneratzea. Klima egokitzeko neurrien adibide dira itsas mailaren igoeraren aurrean defentsak eraikitzea, lehortearekiko erresistenteagoak diren laboreak landatzea eta alerta goiztiarreko sistemak hobetzea.
2. **Giza garapen iraunkorra:** “Etorkizuneko belaunaldiak beren beharrak asetzeko gaitasuna arriskuan jarri gabe egungo premiak asetzen dituen a” (Ingurumenari eta Garapenari buruzko Munduko Batzordea, 1987). Giza garapen jasangarriak justizia soziala, ingurumenekoa eta ekonomikoa izateari ere egiten dio erreferentzia. Bide horren helburua izango litzateke pertsona guztien bizitza hobetzea, inor atzean utzi gabe.
3. **Ekologismoa:** Natura babesteaz arduratzen den mugimendu soziopolitikoa (Greenpeace). Ekologismoak aldaketak sustatzen ditu politika publikoetan, bizimoduetan, ekoizpen eta kontsumo ereduetan.
4. **Klima-larrialdia/Klima-krisia:** “Klima-krisiak planetako kliman aldaketak eragiten ari diren edo eragin ditzaketen arazo larriei egiten dio erreferentzia, besteak beste, muturreko fenomeno meteorologikoak eta haien arriskuak, ozeanoaren azidotzea eta itsas mailaren igoera, biodibertsitatearen galera, elikadura- eta ur-segurtasunik eza, osasunerako arriskuak, arazo ekonomikoak, biztanleriaren desplazamenduak eta baita indarkeriazko gatazkak ere” (PNUD). “Larrialdi klimatikoa” terminoak gaur egun berehalako konponbidea behar duen muturreko egoera bati egiten dio erreferentzia (Veriat).
5. **Klima-justizia:** “Ekitatea eta giza eskubideak klima-aldaketaren inguruko erabaki eta ekintzen erdigunean jartzea dakar. Kontzeptu horren bidez, berotegi-efektuko gasen emisio handiak dituzten jardueri esker aberastu direnek beren gain hartzen dute klima-aldaketak kaltetutako eragileetan dituen ondorioak arintzeko erantzukizun nagusia, bereziki herrialde eta komunitate ahulenetan, horiek izan baitira, oro har, krisian eragin txikiena izan dutenak (NBGP). “Gure ustez, ingurumen-arazoen jatorria ekoizpen- eta kontsumo-eredu suntsikor eta kapitalismoaren mendekoa da, eta eredu horretatik beste gizarte-arazo batzuk

ere sortzen dira. Krisi ekologiko eta multidimentsionala ekidin nahi bada, beharrezkoa da ingurumena kaltetzen dutenak eta klima-larrialdiaren aurka legeztatzen dutenak agerian jartzea, baina, aldi berean, sentsibilizatzea eta bizimodu alternatiboak lantzea, sistemaren muga fisiko jada gaindituak kontuan hartuta eta elkarrekikotasunean, elkarrekiko laguntzan eta komunitatean oinarrituta” (NOVACT).

6. **Negazionismo klimatikoa:** klima-krisiaren larritasunaz eta neurriak hartzeko beharraz ohartarazten duten ebidentzia zientifiko ugariak ukatzean eta zalantzan jartzean oinarritutako posizionamendua. Askotan ez da inozoa eta interes argi batzuei erantzuten die, bai ekonomiari (beren irabazi izugarriak baldintzatuta ikusi nahi ez dituzten enpresa handien interesei), bai politikei (babesten dituzten eliteen aurka joan daitezkeen anbizio handiko neurriak martxan jartzeko borondate faltagatik).

